

Pannon apokrif

A hites ember hajnalban érkezett. A nap éppencsak a sárkunyhók tetejére hágott szétnézni a poros-pizkos falucska fölött. A korán kelő asszonyok találtak rá, amint vízért mentek a kútra, annak a tövében üldögélt, száraz árpakenyeret majszolt fogatlan ínyével. A morzsák megtapadtak a szegycsontig érő szakállában.

– Csak egy göcsörtös vándorbot, egy elnyűtt tarisznya, egy szakadt lepel, s benne egy öreg-öreg ember – mesélték férjüknek a vízzel megtérő asszonyok. A kút környéke lassan megtelt kíváncsi férfiemberrel. Az öreg nem szólt, evett, s miután befejezte, kifésülte szakállából a morzsákat, nagy barna szemével számba vette a körülállókat, és várt. Végre Bíró, az idős kertész szólította meg, amikor a csönd már túlságosan karcosodni kezdett.

– Messziről jött, bátyám? – A vándor bólintott.

– Sophianen is túlról? – kérdezte Együgyű, akire rendszerint – így most is – csak legyintettek a falubeliek.

– Azon is túlról – válaszolt zengő hangon az öregember. A Dravuson is túlról, a messzi tenger túlsó partjáról.

A folyón túl még senki sem járt a falubeliek közül, a tengerről sem igen hallottak, s már Együgyű kérdezett is volna, de Bíró leintette:

– Hova tartasz?

– Továbbmegyek – intett bizonytalanul a limes irányába –, de azelőtt még beszédem van veletek.

– Csak gyorsan – kezdtek mocoogni az emberek, hisz a nap egyre feljebb hágott, s mindjárt megjelenik az uraság őrsege, hogy munkára hajtsa őket.

– A szabadulást hoztam nektek. – Az emberek értetlenül néztek egymásra. – Hiszen szolgák vagytok mindannyian.

– Azok vagyunk. De milyen szabadulást hozhatsz te nekünk?

– A lélek szabadulását hoztam.

– Furcsa beszédű ember vagy, de hát messziről jöttél, biztosan ezért nem értjük szavadat.

– Messziről, hogy elhozzam nektek az örömhírt, amit a mi urunk hagyott nekem örökül, s amit most rátok bízok, ahogy mindenkire utam során.

– Valami új vallást hirdetsz? – kérdezte gyanakodva Bíró, mire egyik-másik szolga elindult legyintve, hogy inkább dolga után nézzen.

– Az új hitet, igen, amit halálával pecsételt meg a mi urunk, s ami szabaddá tesz benneteket.

– Nézd, uram, mi csak együgyű emberek vagyunk, meg aztán megvannak a magunk istenei, akikben ugyan már alig bízunk, de megszoktuk őket. Egyébként is, beszélj ezt meg az urasággal – s maga is útnak eredt, amint meglátta az őrség közeledtét a falu széle felől.

Claudius rosszul ébredt, habár Silla, a kis rabszolga, hajnalig próbálta kedvét s erejét felkelteni, nem jutott semmire vele. El is küldte Claudius. – A nehézségek –

magyarázta volna Sillának, akinek végül is semmilyen magyarázattal nem szolgált, s ezen úgy feldühödött, hogy pofon vágta a lányt, aki meghajolt, úgy hagyta magára tehetetlen urát.

– Ezek az átkozott barbárok – dohogott Claudius, amint reggelijét költötte el. Nesztör – vén intézője és mindenese – csak egy-egy gyors pillantással mérte fel urának rosszkezdvét, amint az újabb fogásokat adta fel.

– Mi ez a fürtelem? – vágta földhöz a tálat Claudius.

– Megbocsáss, uram, nincs más. Kezdünk kifogyni mindenből. Mint tudod, a piac a városban jó ideje nem nyitott ki, így csak azt találhatom fel, amit szolgálid megtermelnek.

– Nincs piac, Hádészra, ez is a tetves barbárok miatt! – csapkodott a gazda, s töltött magának egy kupa bort. Ekkor lépett be az őrség kapitánya, hogy megtegye mindennapi jelentését.

– Uram, járőrünk ma reggel talált néhány holttestet a Gorsium felé vezető úton. Alighanem Septimus uraság valamelyik faluját sarcolhatták meg.

– Már itt is? A limestől kétnapi járóföldre? Ettől fogva délután is járjátok végig a környéket, éjszakára kettőzött őrszemet állítsatok. Elmehetsz – intett kedvetlenül a kapitánynak.

– Volna még valami, uram. Ma reggel a faluban fogtunk egy csavargót. Úgy látszott, a szolgálidat lázította.

– Hozzátok élém.

A katonák elővezették az öreget, aki egyenes derékkal állt meg a félbehagyott reggelije mellett ülő urasággal. Nesztör hátrébb valamilyen parancsot körmölt.

– Mi a neved?

– A nevemet régen magam mögött hagytam, uram.

– Foglalkozásod van?

– A te fogalmaid szerint nincsen, uram.

– Talányokban beszélsz. Tehát mondhatjuk: csavargó vagy!

– Szemedben bizonyára, uram.

– Nocsak. Úgy tűnik, önérzeted nem vetkezted le, ha egyéb ruhád nincs is.

– Ha megbocsátod nekem, ez nem önérzet, uram.

– Végül is teljesen mindegy. A kapitányom szerint lázítottad szolgálmaidat. Így volt? Mert ha igen, ezért huszonöt bot jár, de akár fejedet is vehetem, ki kérné rajtam számon? De lásd, most mégis megengedem, hogy tisztázd magad. Merre tartasz, s mit keresel a birtokomon?

– A júdeabéli Caesareából indultam útnak sok éve, hogy hirdessem az én istenem igazát, s az eljusson mindenkire. A limes felé tartok, hogy a barbárokhoz is eljusson az örömhír.

– Nagyon helyesen teszed – nevetett Claudius a harmadik kupa bortól már kissé bódultan – legalább nem nekem kell fejedet vétetnem. De hát mi a te hited?

– Az én uram azért halt meg a kereszten, hogy tisztára mosson minden bűnünkből, és szabaddá tegye isteni lényegünket: lelkünket.

– Azt mondod, megfeszítették? De hát csak a latroknak jár ez a fertelmes halálmegfeszítés. Csak nem volt maga is bűnöző?

– Ő minden bűnös és szenvedő lélek megszabadítója, a tiéd is, uram.

– Csak nem sorolsz engem is a latrok közé, te csavargó?

– Te is szenvedsz, uram, és szenvedéseidből bűneidbe menekülsz.

– Jól jegyezd meg, öreg – pattant fel, s állt egészen közel a csavargóhoz Claudius –, egy római polgárnak, egy lovagnak nincsenek bűnei, különösen, ha ekkora villában él, és ennyi rabszolgát dolgoztat, mint én. Egyébként sem kérek olyan istenből, amelyik meghal egy keresztfán. Ha már Isten, Hádészra mondom, legyen halhatatlan!

– Az én uram legyőzte a halált – állta a tekintetét Claudiusnak –, feltámadt, hogy szabadulhass te is. Te talán nem rettegsz a rád bízott emberek miatt? S közben azokat gyötröd, akik hűen szolgálnak. Mint azt a kis rabnőt, akit idefele jövet láttam kisurranni ágyasházadból. Nagyon szomorú volt a tekintete.

– Jól van, jól... – ült vissza helyére kissé zavarodottan Claudius. – De hogy is állunk azzal a szabadulással?

– Az én uram azt hirdette, hogy mindannyian egyek vagyunk: egy anyagból gyúrva, egyazon szellemből megteremtve.

– Azazhogy te és én, vagy inkább én és egy ótvaros rabszolga ugyanazok vagyunk?

– Igen, uram.

– Nincsen semmi különbség?

– Nincsen.

– Ezt hirdetted lent a faluban is?

– Ezt, uram.

Claudius nem szólt semmit. Csak Nesztór tollának percegése hallatszott, s a távolból egy ráspoly vagy fűrész reszelte a csendet. A reggeliből visszamaradt szőlőfűrt titokban fonnyadni kezdett. Végül Claudius megszólalt:

– Veszélyesebb vagy, mint gondoltam, s jóllehet nem szívesen teszem, meg kell botoztassalak, akkor is, vagy főként akkor, ha tudom, nem éled túl.

S már kiáltott volna örökért, de ekkor Nesztór lépett a háta mögé.

– Várj még velem, uram, hadd beszéljek kicsit hozzá.

– Beszélj, ha jónak látod.

– Miért hiszed vándor, hogy, ha felnyitod mindenkinek a szemét az igazságra, szabaddá is teszed azáltal?

– Mert ha az én uram kiszenvedett a keresztfán úgy, mint egy ember, akkor éget a parancs kimondani: nincsen köztünk különbség!

– Fel akarod szabadítani a szolgák lelkét, de mivégre?

– Nézz körül, uram, minden szétesőben: úr vagy szolga egykedvűen néz maga elé. Akkor is, ha fegyvertelenül áll szemben támadójával. Megadással várjuk, a lelkünk mélyén azért könyörgünk: csapjanak le ránk, s legyen vége mindennek. Magam is római polgár voltam, s kétségbe ejtett látni, mint züllik szét világunk. Ez az új hit egybeterelhetne mindannyiunkat, hogy betekinthessünk Isten országának kapuján.

– Ezt elmondhatnád a barbároknak is – heherészett Claudius, és újra színültig töltötte kupáját borral.

– El fogom mondani, hisz ők is emberek.

– Járj szerencsével, Jupiterre mondom: elengedlek, te vén bolond. Mehetsz! Csak még egy szóra. Ha te ma azt mondod a szolgálóimnak, hogy lélekben egyenlőek énvelem, holnap nem azt követelik, hogy jogilag is tegyem magammal egyenlővé őket?

– Nem fogják, uram. Az én istenem nem tagadta a fennálló rendet. Ha szabadá válik szolgálád lelke, szeretettel nyugszanak bele sorsukba. Szeretettel és nem közönnel. Ez neked is hasznot hoz. De, hogy te hogyan fogadod szolgálataikat ezután, az már a te kereszted, uram.

– Jaj, meg kell ölni, meg kell ölni! – ingatta fejét részegen Claudius.

– Várj, uram, talán tegyünk próbát – szólt Nesztór –, rendeld ide szolgálodat, s hagyd, hogy szóljak velük.

Egy kis idő múltán valami negyven rongyos szolgálta toporgott a nagyterem márványpadlóján.

– Ez az ember, aki ma reggel idetévedt, az igazát akarja velünk megosztani. Azt vallja, hogy köztetek és Claudius nagyuratok között nincsen semmiféle különbség: „ugyanolyan anyagból vagytok”. – Mivel egyre nagyobb bizonytalanságot és értetlenséget olvasott ki a rongyosok szeméből, kimondta: – Mától fogva nincsen úr, és nincsen szolgálta. Szabadok vagytok. Aki elfogadja, lépjen ki az ajtón. Ha megtette, szabad emberként távozik.

Idegesen morajlott a kis tömeg, egyik lábukról a másikra álltak a megszedült emberek, de egy apró csoport – úgy ötven –, ha bizonytalanul is, de megindult az ajtó felé.

– Várjatok! – szólt utánuk Bíró. – Uram, mi lesz a házunkkal és a földdel, amin dolgozunk?

– A házért, földért és az eszközökért fizettek majd munkátokkal, de szabad emberként. – Ettől kissé felbátorodtak, de Bíró leintette őket.

– És télen, ha jönnek a nagy fagyok, tűzifával gondoskodik-e rólunk az uraság?

– Azt is, és minden mást magatoknak kell előteremtenetek, de a termésből lesz pénzetek, majd gondoskodtok magatokról szabad emberhez méltón.

– De hát nincs is piac, honnan vegyünk – ijedtek meg egyre többen, és Cingár, egy szúvas fogú földműves azt kérdezte:

– Ha jönnek a barbárok, az uraság megvéd-e minket? – Nesztór nem válaszolt, s a hitese ember látva az egyre nagyobb riadalmat, maga akarta lecsendesíteni a parasztokat:

– Sokan vagytok, együtt meg tudjátok védeni magatokat. – A lárma nőttön-nőtt:

– Nincs fegyvertünk! Nincs menedék! A gyerekekkel, asszonyokkal mi lesz? Gyengék vagyunk! – kiabálták egyre rekedtebben.

– Hallgassatok – csöndesítette társait Bíró. – Uram – fordult Claudiusához, miután kissé alábbhagyott a zúgolódás –, mi nem kértük ezt a kegyet tőled, s bár nem fogadhatjuk el, nagyon hálásak vagyunk neked. Kérjük, hagyd meg abban az állapotban, amiben vagyunk, s mi továbbra is hűen szolgálunk majd.

Claudius – maga is kissé zavartan – intett, amit úgy is lehetett érteni, hogy elfogadja Bíró kérését, meg úgy is, hogy elbocsájtja szolgálait. A szolganép kiódalgot a teremből, de néhányan gyűlölködve méregették a gondolataiba mélyedt öreg vándort.

Nagy csendet hagytak maguk után. Végül Claudius törte meg, magához rendelve a kapitányt.

– Dobjátok ki ezt az embert... de előtte adjatok neki egy kis kenyeret, meg valamit... a kenyérről.

Délután lepihent kissé az úr, s magához kérte Sillát.

– Szeretsz engem, Silla?

– Szeretlek, uram.

– Valóban szeretsz?

– Nem tudom, uram, rajtad kívül még soha senkit nem szerettem.

– Nem csak azért mondod ezt, mert szolgálsz engem?

– Nem tudom, uram, ezen még nem gondolkoztam.

– Ha azt mondanám, szabad vagy, elmennél?

– Nem mennék el. Hová is mehetnék, uram?

– A városba, talán. Amilyen szép vagy, találnál kérőt magadnak, tehetősét, akár előkelőt is.

– Én nem ismerem a világot, uram, csak ezt a falut, és téged, aki az uram vagy.

Miért mennék el, és mit kezdenék a szabadsággal? Ugye, nem küldesz el?

– Nem. Nem küldelek el, csak most hagyj magamra egy kis időre. – S még megsimította volna az arcát, de a zavart lány kiszaladt a szobából. Aztán aludt volna egy keveset, de keserű volt a szája a sok délelőtti bortól, hát felkelt, hogy a birtok dolgai után nézzen. A nagyteremben csak Nesztór üldögélt, s mint mindig, most is számításokat végzett. Claudius elnézegette ezt a megráncosodott értelmes arcot, ami most úgy tűnt, annyira hasonlít a hites emberére. Nesztór írt, fel sem nézett urára, anélkül is ismerte annak minden gondolatát immár harminc éve.

– Mi értelme annak a sok teleírt pergamennek, öreg? Ezzel ugyan meg nem állítjuk a barbárokat.

– Legalább itt kell rendnek lenni, ha már bekerített a rendtelenség, uram.

– Nem szó kell ide, hanem falak vagy légiók.

– Az sem segítene már, úgy hiszem, uram. Igaza lehet ennek az öreg vándornak: megadással várjuk, mikor súlyt le a barbárok szekercéje. Mert azt hiszem, lejárt a mi időnk, nagyuram. Villádat majd szállásnak használja egy barbár előkelő. Szép márványpadlódat feltöri, és vadhúst süt terjed közepén, ahol most meszerien faragott asztalod áll. Talán éppen azzal táplálja tüzét. De a második nemzedék lehet, hogy eltakarítja a máglya maradványait, a harmadik a mozaik helyén harci bárdjával díszíti a falat, s lesz majd olyan is, amelyik a szeméthalom mélyéről előássa a széttört darabokat, és ismét összeilleszti. Vagyis úr lesz, aki ugyan nem tógát, hanem nadrágot ölt magára barbár szokás szerint, de úr lesz. És itt lesznek a szolgálóid leszármazottai – szolgaként vagy szabadként, ezt már a barbárok döntenek el –, de itt lesznek.

– Mikor nekünk már írmagunk sem marad. Így gondolod, Nesztór?

– Így, uram. Ezt a földet nem mi éltejtjük, hanem a szolgálóid, így az ő jussuk itt megmaradni.

– És nem bánod, hogy az impérium romjain egy barbár, írástudatlan horda kéroddzik majd?

– Ejnye, uram, de nagyra vagy a műveltségeddel. Nézd, mállik a vakolatod, s nincs mivel pótolni, s holnap tán csak árpakenyér s egy kis zöldség lesz a reggelid. A barbároknak, igaz, most még nincs Vergiliusa és padlófűtéses villája, de van ereje! S ha ez az erő összekovácsolódik az új hittel – amit ez a hites ember s a többi próféta terjeszt –, fölébe kerekedik a mi hanyatló világunknak. És lesznek munkásai,

a te szorgos szolganéped, amelyik majd mindent újra felépít, s amelyik, ha már nem lesz barbár fenyegetés, felismeri a saját igazát!

– Nem hiszem. Mert az ember mindig ültet magában olyan bokrot, ami mögül előugorhat egy barbár.

– Te már nem hiszel az emberben, uram – mosolygott Nesztór.

– Ezekben nem hiszek. De talán ez a pannon föld ilyen, hogy csak efféle konyul vak embereket képes megteremni.

Ekkor az őrség kapitánya lépett a terembe.

– Uram, jelentést teszek. Szemlénk során, az útkereszteződésnél, egy holttestet találtunk. Amennyire meg tudtam ítélni, a koldusé lehetett. Megkövezték.

– A barbárok?

– Úgy tűnik, nem. Nyomukat nem találtuk. Azt hiszem, a mi parasztjaink lehetnek. Amikor behoztuk a holttestet, többen szemlesütve elsomfordáltak.

– Tehát behoztátok, rendben – tűnődött – adjátok meg a végtisztességet a holttestnek. – De aztán eszébe jutott, hogy az öreg hitéről jószerevével alig tud valamit. – Szúrjatok le egy keresztet, úgyis folyton arról beszélt.

Amint a katona kiment, Claudius értetlenül nézett intézőjére:

– Ostorral verem őket, és mégis, íme... Nem értem!

– Dehogynem, uram: adsz nekik egy szelet árpakenyeret s egy kis olajat; állatként élnek, de beterelődnek biztos aklodba, ha jön a barbár. Nem értenéd? Talán azért, mert ha majd ég a gerenda a fejed felett, menekvésre ott lapul gyűrűdben a méregpasztilla. A tied a halál méltósága, az övék a megmaradásé, és nem biztos, hogy a tied a magasabbrendű. Ami a hites halálát illeti, azt hiszem, így volt a legkönnyebb számukra. Mert mi lesz, ha netán visszatér, és nekik ismét mérlegre kell tenniük sorsukat? Bolondok? Persze. Mert nem tudják, hogy holnap majd egy másik hasonló jön kísérteni, s aztán egyre több, az idők végezetéig.

Az udvaron éppen most indult a temetkező hely felé két szolgál. A tetemet egy kordén tolták. Az egyik vállán ásó, a másikén fakereszt.

– Mi az igaz, Nesztór, s hogyan adunk számot mindezekről, ha eljön az ideje?

A temető szögletében Bíró és Együgyű mélyítették lassan a gödröt szitkozódva.

– Ezzel a nyomorult ásóval nem lehet dolgozni, végig van repedve a vasa. – méltatlankodott Együgyű.

– Csak vigyázz rá, mert ha eltörik, ez sem lesz. Nincsen piac, az uraság nem tudja pótolni a szerszámokat.

– Így nem lehet ásni! Egyébként is, ki tudja, holnapra itt lesznek a barbárok, s mind megdöglünk.

– Akkor szedelőzködj és fuss, a gazda megengedte.

– Fussak? Hova?

– Akkor fogd be a szádat és dolgozz. És ne foglalkozz olyan dolgokkal, amin változtatni úgysem tudsz.

– Te nem félsz a haláltól?

Bíró megrágt a kicsit magában a választ.

– Nem, azt hiszem, nem. És nem biztos, hogy megölnek. Valahogy lesz majd.

– És a lányod?

– Dolgozz!

Üggyel-bajjal kiásták a gödröt, s beemelték a szétzúzott, alvadt vértől piszkos tetemet.

– Milyen könnyű, szinte alig van rajta hús.

– Sokat éhezhetett.

– Te is ott voltál? – sandított társára Együgyű.

– Nem, én máshol voltam, és ne tudj mindenről. A többieknek baja lehet belőle – s elkezdtek visszahányani a földet, majd leszúrták a keresztet, ahogy uruk meghagyta, s álltak kicsit művük felett.

– Tudod, Bíró, én sajnálom ezt a szerencsétlent. Úgy elbántak vele a mieink, mint a barbárok szoktak a mi fajtánkkal. Nem volt ez rossz ember, csak egy kicsit bolond volt.

– Éppen jó – mondta. Hallgattak még egy keveset. – Én is sajnálom – tette hozzá az öregebb. – Mindegy, menjünk. – A két rossz ásót a vállukra vették, s megindultak a kunyhók felé.

– Te, Bíró, hogy gondolhatta ez, hogy szabadok lehetünk? Hogy nem parancsol nekünk többé senki? Nincs gazda? Lehet úgy is élni?

– Nem tudom, én mindig az voltam, ami most vagyok.

– Tudod, elgondolkoztam ezen a déli pihenőn, és azt hiszem, azt is meg tudnám szokni, ahogy ezt is megszoktam.

– Badarság. Szedd a lábad.

Lassacskán alakjukat veszítették a sötétségben. Az esti szél füst szagát hozta északról, a limes felől.

